KÖNYVSZEMLE

Urszula Bijak – Paweł Swoboda – Justyna B. Walkowiak eds., Onomastics in Interaction With Other Branches of Science. Proceedings of the 27th International Congress of Onomastic Sciences 1–3. [A névtan és más tudományterületek interakciója. A 27. Nemzetközi Névtani Kongresszus konferenciakötete 1–3.]

Jagellonian University Press, Kraków, 2023. 1. 618 lap, 2. 570 lap, 3. 576 lap

1. A háromkötetes konferenciakiadvány a 2021-ben Krakkóban megrendezett, a járványhelyzet korlátozásai miatt online tartott 27. Nemzetközi Névtani Kongresszus (ICOS) előadásainak írott változatát tartalmazza. A tanulmányok kevés túlzással a névkutatás szinte minden területéről merítenek, rendkívüli változatosságot mutatva nemcsak a vizsgált névkultúrák számában és jellegében, de az elemzett névtípusok, a felhasznált módszertan, valamint a szinkrón és a diakrón megközelítések szempontjából is.

Az első kötet két plenáris előadás írott változata mellett a helynévkutatással kapcsolatos tanulmányokat foglalja magába, a második kiadvány a személynévkutatás különböző területeit öleli fel. A sorozat harmadik részének írásai előbb általános és alkalmazott névtani kutatások eredményeit mutatják be, ezeket irodalmi névadással és márkanévkutatással foglalkozó vizsgálatok követik, végezetül pedig két beszámoló zárja a sort.

A krakkói tanácskozás középpontjában a különböző tudományok kapcsolódási lehetőségei álltak, ezért a három konferenciakötet kilencvenhárom írása szembetűnő változatosságot mutat az interdiszciplinaritás tekintetében. Az angol, francia, német és orosz nyelvű publikációk a többi között a történelem, a társadalomtudományok, az irodalomtudomány, a nyelvfilozófia és a társadalomföldrajz módszertanával, modelljeivel, terminológiájával és megközelítéseivel érintkeznek, így eredményeik a névtan mellett további diszciplínák kutatói számára is értékes tanulságokkal szolgálhatnak.

A kötetek további kiemelkedő tulajdonsága, hogy a bemutatott vizsgálatok nem korlátozódnak a nyugati féltekére: minden kontinensről olvashatunk tanulmányokat. A névkultúrák színes palettája egyrészt kiváló példákkal szolgál a tulajdonnevek kulturális beágyazottságának Európán belüli és túli megfigyelésére, másrészt alkalmat nyújthat az összevető elemzésekre is.

2. Az első kötet harminchárom tanulmánya a helynevek változatos típusait teszi kutatása tárgyává: országok, körzetek, megyék, települések elnevezései mellett vízneveket, mikrotoponimákat, szigetneveket, utcaneveket és tanyaneveket. Az írásokat interdiszciplináris kapcsolatok fűzik több tudományterülethez, például a dialektológiához, a szociolingvisztikához, a néprajzhoz, a történelemhez és a földrajzhoz.

A kiadvány nyitányában két, a konferencián elhangzott plenáris előadás írott változata szerepel. SHEILA EMBLETON (3–26) az indiai személy- és helynévadási rendszerek példátlanul sokszínű világáról számol be, a történeti jellemzők mellett kitérve a posztkoloniális hatásokra is. PETER JORDAN (27–45) terminológiai kérdésekről értekezik a sokat vitatott *endonima/exonima* dichotómia kapcsán. Az éles elhatárolás helyett a két fogalmat skálárisan, egy kontinuum két pólusaként értelmezi, lehetőséget nyújtva a kulturális földrajz helynevekkel kapcsolatos dilemmáinak árnyaltabb megközelítésére.

Négy írás foglalkozik kiemelten különféle elméleti kérdésekkel. CAROLE HOUGH (195–214) újragondolja és árnyalja a metonimikus helynevek kategóriáját, angliai példákon keresztül érvelve amellett, hogy a rész-egész viszony mellett rész-rész összefüggések is felfedezhetők a területek elnevezéseiben. XAVIER PLANAS-BATLLE, JOAN TORT-DONADA és JORDI COROMINAS (417–436) a helynevek és az elnevezésük alapjául szolgáló természeti denotátumok kapcsolatát veszik fókuszba, andorrai és katalán példákkal illusztrálva megfigyeléseiket. RESZEGI KATALIN és MARIE A. RIEGER (489–508) közös tanulmánya a tér nyelvi kifejezésekben történő konceptualizálását járja körül helynévi példák segítségével. Az elméleti modell bemutatása mellett külön figyelem irányul a kognitív térképek kulturális meghatározottságból fakadó különbségekre. AGOSTINHO MIGUEL MAGALHÃES SALGUEIRO (533–548) a portugál helynevek grammatikai viselkedését figyeli meg az előttük (kötelezően, választhatóan vagy elhanyagolhatóan) használt névelők nyelvtani nemének függvényében.

Három tanulmány feszeget helynevekkel kapcsolatos etimológiai kérdéseket. HARALD BICHLMEIER (75–97) új bizonyítékok fényében vitatja JOACHIM ANDRASCHKE korábbi álláspontját Bajorország egyes helyneveinek etimológiájával kapcsolatban, amellett érvelve, hogy a szóban forgó nevek többsége nem germán, hanem szláv eredetű. SOFIA EVEMALM-GRAHAM (141–155) népetimológiai fókuszú tanulmánya a skandináv megszállás alatti Skócia azon helyneveit elemzi, amelyek elnevezései valamilyen módon az északi (Norse) nőkhöz kapcsolódnak (pl. *Tobha Mòr, Uineabhal*). PAUL TEMPAN (583–602) az ír helynevekben található *sceilg* 'meredek szikla, szirt' névelem lehetséges etimológiai kapcsolatait mutatja be a vulgáris latin *spelu(n)ca* '(lakatlan) barlang, odú' szóval.

A kötet több tanulmányának is a (poszt)koloniális helynévadás áll a középpontjában. WOLFGANG AHRENS és SHEILA EMBLETON (49–60) a 19. századi Orosz Birodalom szolgálatában álló balti germán felfedezők és navigátorok személyneveiből származó helynévi örökséget dolgozzák fel, a róluk elnevezett alaszkai, szibériai, csendes-óceáni és dél-amerikai helynevek segítségével. BRITTNEE LEYSEN (285–295) posztkolonialista szemléletű tanulmánya antropológiai megközelítéssel vizsgálja Új-Zéland Otago régiójának helynévkincsét. JUNKAI LI és YIYING OUYANG (297–313) a kínai *Kuangcsou* ('Kanton') városnév romanizált átírásának történetét tekintik át, fényt vetve az átírási hagyományok ideológiai meghatározottságára. MARIE A. RIEGER (509–532) a 19–20. század fordulójának idejéből veti össze a tanzániai német céges tulajdonú ültetvények, illetve a magánkézben lévő farmok neveit.

Szintén olvashatók a kötetben közigazgatási és tudománytörténeti fókuszú írások. BOTOLV HELLELAND (177–193) a 2017–2022 között lezajlott, vitatott megítélésű norvég közigazgatási reformok helynévi következményeit veszi sorra. A reform során olykor a hagyományos kulturális örökség részét képező helynevek rovására neveztek át különböző területeket. ALASLI MALAK (315–329) Marokkó helyneveinek írott és szóbeli, valamint

hivatalos és tájnyelvi változatait veti össze, utóbbi adatait hatvan interjúból nyerve ki. PAVEL ŠTĚPÁN (549–565) a cseh helynevek többszörös sztenderdizációját kutatja. A jelenség az elnevezésért felelős szervek sokaságából fakad (pl. minisztériumok, vasúti társaságok, postahivatalok), nem kevés zavart okozva a névhasználók körében. FRANCES KANE, JUSTIN Ó GLIASÁIN és ÚNA BHREATHNACH (237–250) Írország helynévkutatásának történetét veszi számba 1921-től napjainkig, bemutatva, hogyan közelítenek egymáshoz módszertanukban a szigetország északi és déli területén kialakult kutatói iskolák.

A konferenciakötetben több magyar vonatkozású tanulmány is szerepel; többségük az ómagyar kori latin nyelvű források gazdag helynévanyagára alapozza megfigyeléseit. TÓTH VALÉRIA (603–617) általános áttekintést nyújt az ómagyar helynévi szórványemlékek vizsgálati lehetőségeiről; e nevek egyben a történelemtudomány közvetett forrásaiként is szolgálhatnak. BÁBA BARBARA (61–73) történeti dialektológiai fókuszú tanulmánya rámutat, hogy az ómagyar latin nyelvű oklevelek magyar helynévi adatai releváns támpontokat adhatnak a hangváltozási folyamatok kronológiájának felállításában. PÓCZOS RITA (437–451) amellett érvel, hogy a 11. századi oklevelek helyneveinek etimológiája több, különböző nyelvből származó etimonból is levezethető, szemben a korábbi gyakorlattal, amely látszólag önkényesen jelölte ki a szóban forgó tulajdonnevek eredetét. PELCZÉDER KATALIN (381–402) a bakonybéli bencés monostor 11. századi latin nyelvű összeírásának helynevein keresztül, a történeti helynév-rekonstrukció módszertanát alkalmazva mutatja be az ómagyar kori Kárpát-medence magyar–szláv nyelvi kontaktushatásait. KENYHERCZ RÓBERT (251–264) a középkori Magyarország legészakibb területén elhelyezkedő Szepes megye 13. századi helynévrendszerét elemzi, bemutatva a magyar, a szlovák, a német és a lengyel nyelvi-kulturális hatások mátrixát.

A konferenciakötet továbbá ízelítőt nyújt a digitális helynévkutatás néhány aktuális kérdéséből is. PEDER GAMMELTOFT (157–175) azt a problematikát járja körül, hogy miként lehet helymeghatározáson alapuló digitális módszerekkel feloldani a helyneveket jellemző multireferencialitást. DANIEL ORONGO NYANGWESO és GEDE MÁTYÁS (355–380) tanulmánya internetes földrajzinév-tárak ontológiájára összpontosít, mindezt a felhasználói oldalról megközelítve. SARA RACCA (453–467) a Google Térkép segítségével történő helynévgyűjtés módszertanát mutatja be egy olasz város vernakuláris mikrotoponimáinak esettanulmányán keresztül.

Két tanulmány foglalkozik a városok helyneveivel, továbbá olvashatunk egyéb, mikrotoponimákat és vízneveket kutató írásokat is. PETRA JESENSKÁ és JAROMÍR KRŠKO (215–135) írása Banská Bystrica (Besztercebánya) városának helynévi tájképét mutatja be, amely szemléletesen tükrözi a település 20. századi történelmében lejátszódott társadalmi és politikai változásokat. VÄINÖ SYRJÄLÄ (567–581) a buszmegállók neveit vizsgálja helsinki és stockholmi mintán, egyben kísérletet téve e keveset kutatott helynévtípus általánosabb jellemzésére. ŽANETA DVOŘÁKOVÁ (99–120) csehországi, *Žid-* (’zsidó’) névelemet tartalmazó mikrotoponimákat vizsgál, amelyek a terület zsidó lakosságának kulturális örökségét képezik. MICHAL MÍSTECKÝ és KRISTÝNA KOVÁŘOVÁ (331–353) cseh víznevek eufóniájának szubjektív megítélését mérte fel kérdőíves vizsgálattal, illetve egy, általában a versek elemzése során használt módszerrel.

A kötetben szó esik a helynevek kultúraközi kapcsolódásairól is. KATARZYNA KONCZEWSKA (265–284) Fehéroroszország egyik régiójának, Grodnónak a helyneveit rendszerezi

motivációjuk szempontjából, amelyet eleve meghatároz a határvidék összetett szociolingvisztikai helyzete. YAROSLAV REDKVA és MICHAEL LUKASHCHUK (469–488) összehasonlító elemzése két, Ukrajna nyugati és Lengyelország keleti részén lévő, országhatárokon túlnyúló régió településneveinek strukturális és szemantikai rendszerét mutatja be.

Végezetül két tanulmány ősi civilizációk helynévtörténetébe kalauzol el minket. ÅKE ENGSHEDEN (121–139) egy folyamatban lévő projektről számol be, amelynek célja a kopt történeti forrásokban található helynevek összegyűjtése. FRANCESCO PERONO CACCIAFOCO és NIKI CASSANDRA EU MIN (403–416) a Kréta minószi civilizációjából fennmaradt, mindeddig megfejtetlen lineáris A írás feltételezett indoeurópai kapcsolatait erősítik meg az ősi nyelven fennmaradt helynevek összehasonlító etimológiáin keresztül.

3. A második, személynévkutatással foglalkozó kötet huszonnyolc írásának többsége a keresztneveket, illetve az egyénneveket állítja vizsgálata középpontjába, s többnyire korpuszokból származó adatokból kinyert eredményekről számolnak be. Emellett több tanulmány kutatja a jelenkori családnévkészletet, illetve a családnévállományok történeti változásait, három publikáció pedig a tulajdonnevek több kategóriáját elemzi különböző elméleti és empirikus szempontok alapján. Három írás a személynevek kevesebbet kutatott területeit tanulmányozza: az internetes felhasználóneveket és a ragadványneveket.

A keresztneveket vizsgáló tanulmányok között három írás egy, a 21. század eleji bolgár személynévkutatásra összpontosító projekt kutatási eredményeiről számol be. ANNA CHOLEVA-DIMITROVA (85–104) két bolgár nagyváros, Szófia és Plovdiv újszülöttjeinek keresztnévadását hasonlítja össze tíz év távlatában, 2008-as és 2018-as adatok alapján. GERGANA PETKOVA (371–387) a jelenkori bolgár keresztnévadás két fő tendenciáját (az idegen kultúrákból átvett, meghonosított keresztnevek, illetve a néphagyományból és a nemzeti történelemből származó nevek adását) vizsgálja Szófia és egy vidéki település, Veliko Tarnovo keresztnévadásának összehasonlításában. MAYA VLAHOVA-ANGELOVA (531–552) nyolc bolgár nagyváros keresztnévadását tartalmazó mintán tanulmányozza a hagyományosan bolgár és az idegen eredetű nevek divatját.

Öt írás foglalkozik a Baltikum, illetve a skandináv országok keresztnévadásával. LAIMUTE BALODE (21–47) a 21. század eleji lett keresztnévadás változásairól számol be. A bolgár helyzethez hasonlóan a lett szülők névadási motivációi között is megjelenik a nemzetközi nevek választása. ANNIKA HUSSAR (211–223) a szovjet időszak alatti észt keresztnévadás tendenciáit mutatja be. DAIVA SINKEVIČIŪTĖ (425–441) a litván keresztnevek azon csoportjára összpontosít, amelyek szemantikai alapjai belső emberi tulajdonságokat jelölő köznevek. KATHARINA LEIBRING (279–298) a Svédország keresztnévadásában megfigyelhető változásokról számol be, összehasonlítva az 1990-es évek második felének és a 2015–2018 közötti időszaknak a névadását. CARIN LEIBRING SVEDJEDAL (299–319) a nevek és a társadalmi nemek kapcsolatát vizsgálja a svédországi transznemű személyek névválasztásában.

Három tanulmány foglalkozik a jelenkori japán, illetve kínai személynévhasználattal. IVONA BAREŠOVÁ (49–66) a 2019-es császárváltás névadásra gyakorolt hatását mutatja be. MASAHIKO MUTSUKAWA (321–345) kérdőíves kutatása arra keresi a választ, hogy a kétszótagos, illetve kétmorás egyénnevek szupraszegmentális jegyei hogyan befolyásolják azt, hogy a japán beszélők nőiesnek vagy férfiasnak érzékelik-e az adott nevet. IRENA

KAŁUŻYŃSKA (243–257) a kínai horoszkóp, a számmisztika és a hangzás által motivált egyénnevek világába kalauzolja el az olvasókat.

A kiadványban négy magyar vonatkozású kutatásról olvashatunk, amelyek történeti-összehasonlító, illetve korpuszalapú módszerekkel, valamint kérdőíves vizsgálatok alapján mutatják be a jelenkori és a múltbeli magyar kereszt- és családnévhasználat egy-egy mozzanatát. N. FODOR JÁNOS (155–171) a nyelvjárások és a családnevek korrelációit vizsgálja a Történeti magyar családnévatlasz segítségével, bizonyítva, hogy az egyes régiókra, városokra jellemző névtípusok névjárásokat, illetve családnévjárásokat alkotnak. HAUBER KITTI (173–196) kognitív megközelítéssel elemzi a 18. századi Erdélyben letelepedett szászok családnévalkotási mintázatait, szemantikai motivációit, valamint a tágabb családnév-állományhoz viszonyított gyakoriságukat. SZABÓ T. ANNAMÁRIA ULLA (485–504) egy 2017-ben elvégzett, a nők házassági névválasztására irányuló kérdőíves kutatásról számol be, bemutatva a hét hivatalos házassági névtípushoz kapcsolódó attitűdöket, valamint a választásukat befolyásoló fő társadalmi tényezőket is. SLÍZ MARIANN (471–484) a női és férfineveknek a szentkultuszok keresztnévadásra gyakorolt hatását feltárni kívánó kutatásokban való felhasználatóságát alapvetően befolyásoló, nemenként erősen eltérő lehetőségekre és azok nyelvtől és kultúrától független módszertani következményeire hívja fel a figyelmet.

A kutatások között helyet kaptak a nagyobb adatbázissal dolgozó vizsgálatok is. BIRGIT EGGERT és BO NISSEN KNUDSEN (123–140) közös tanulmánya kiemelt példákon keresztül mutatja be egy online dán személynévlexikon felépítését és a nevekkel kapcsolatosan kereshető információkat. GERRIT BLOOTHOOFT és DAVID ONLAND (67–84) ugyancsak digitális adatbázisokkal dolgozott, aminek eredményeként egy 1790-től napjainkig feljegyzett, közel félmillió holland keresztnevet tartalmazó korpusz született.

A tanulmányok sorát gazdagítják azok a kutatások is, amelyek a névhasználat társadalmi és jogi összefüggéseire helyezik a hangsúlyt. GOABILWE NNANISHIE RAMAEBA (389–408) a botswanai cvána nyelv átlátszó neveinek szemantikai kategóriáiról ír, amelyek a névhasználók kultúráját és társadalmi jellemzőit is tükrözik. OKSANA MYKHALCHUK (347–370) a hivatalos ukrán dokumentumok alapján vizsgálja a nyelvpolitika, a helyesírás és a jogi tényezők ukrajnai keresztnévhasználatra gyakorolt hatását.

Három tanulmány a személynevek több kategóriáját is érinti. ROZALIA COLCIAR (104–122) román tájnyelvi szövegek korpuszában található különböző személynévtípusokat, illetve a kategóriák közötti átjárásokat elemzi, például a családnévvé vált keresztnevek esetében. DAIANA FELECAN (141–153) elméleti jellegű írása a tulajdonnevek három funkcionális síkját vizsgálja, EUGEN COȘERIU nyelvi szintekkel kapcsolatos keretrendszerére támaszkodva. ROBERT SKOCZEK, SABINE STRAUß és STEFFEN VOIGT tanulmánya (443–470) az idegen nyelvekből származó tulajdonnevek kiejtésbeli adaptációjának stratégiáit tárja fel spanyol, holland és orosz mintán.

A személynevek kisebb alkategóriáit középpontba állító tanulmányok egyike KATARZYNA ALEKSIEJUK (1–20) írása, amely az orosz internetes felhasználóneveket információgazdag nyelvi eszközökként közelíti meg. GABRIELA-SÎNZIANA IOANEȘ (225–242) a Máramaros megyében használt egyéni és kollektív informális neveket csoportosítja névadási motivációik szerint, emellett diakrón áttekintést nyújt az informális nevek névadási aktusáról. ANNA TSEPKOVA (505–529) novoszibirszki diákok ragadványneveit elemzi statisztikai módszerekkel, egy 2014–2021 között gyűjtött, 1700 nevet tartalmazó korpusz alapján.

4. A harmadik, tematikailag legváltozatosabb konferenciakötet harminc írásában napirendre kerülnek a névkutatás egyes elméleti kérdései – mint a terminológiai megfontolások és a tulajdonnevek jelentésszerkezete –, emellett különféle alkalmazott névtani megközelítésű cikkeket is olvashatunk benne. A legtöbb publikáció az irodalmi névadás területét képviseli, szépirodalmi alkotások mellett egyéb típusú, kulturálisan meghatározó szövegek neveit is vizsgálva, a diszciplína hagyományos kereteit feszegetve. Az ezeket követő tematikus egységben a márkanévkutatásról olvashatunk öt tanulmányt, végül két beszámoló zárja a kötetet.

Az elméleti kérdéseket tárgyaló írások egyike RICHARD COATES tanulmánya (21–34), amely a személynevek és a viselőik közötti funkcionális kapcsolatot járja körül. TIINA LAANSALU és PEETER PÄLL (75–88) egy elméleti-terminológiai problémát mutatnak be: az ember alkotta objektumok helynévként történő kategorizációjának nehézségeit. UNNI LEINO (89–104) a tulajdonnevekből és azok köznevesült homonimáiból kiindulva vizsgálja a tulajdonnevek poliszém jelentéshálóját. WOJCIECH WŁOSKOWICZ (141–172) arisztotelészi és saussure-i alapokon dolgoz ki egy szemiotikai alapú tulajdonnév-definíciót, bemutatva az általa meghatározott tulajdonnévi jelentésszerkezet típusait (pl. denotatív, referenciális, etimológiai, strukturális jelentés).

Az alkalmazott kutatások egy része terminológiai problémákat feszeget. BÖLCSKEI ANDREA (3–19) az előző három nemzetközi névtani kongresszus (Barcelona, 2011; Glasgow, 2014; Debrecen, 2017) köteteiben előforduló névtani terminusokból készített korpuszt elemzi, egyebek mellett a fogalmak előfordulási gyakorisága, a megoszlási mintázataik, illetve a tipikus szókapcsolatokban történő előfordulásaik szerint. NATALIYA VASILYEVA (123–139) azokat a szempontokat igyekszik megállapítani, amelyek segíthetnek eldönteni, hogy valóban szükséges-e egy-egy új névtani szakkifejezés bevezetése és használata.

Három további tanulmány foglalkozik a tulajdonnevek nyelvek közötti közvetítésének kérdéseivel. FARKAS TAMÁS (55–74) a tulajdonnevek fordításáról mint egy magas kulturális kompetenciát igénylő dekódoló tevékenységéről ír, angol forrásnyelvű és magyar célnyelvű könyvekből, filmekből és egyéb forrásokból vett példákkal illusztrálva a legtipikusabb névfordítási hibákat. ALEXANDRA EBEL és ROBERT SKOCZEK (35–54) a lengyel tulajdonnevek német hírolvasók általi kiejtésén keresztül hívják fel a figyelmet arra, hogy az idegen nevek kiejtési útmutatóiban egyensúlyra kell törekedni az eredeti és a célnyelvi ejtésmód között. VERONIKA ŠTĚPÁNOVÁ (105–121) a Cseh Nyelvtudományi Intézet nyelvi közönségszolgálatához érkező, idegen tulajdonnevek cseh átírását érintő megkereséseket elemzi.

Két tanulmány koncentrál az írói névadás vizsgálatának tudománytörténetére. NATALIIA KOLESNYK és OKSANA PETRENKO (260–276) a diszciplína fejlődését tekintik át, kiemelve a szépirodalmi és a folklórszövegekben előforduló tulajdonnevek sajátosságainak kutatását. MARIA GIOVANNA ARCAMONE (193–201) bemutatja az 1993-ban alapított Onomastica e Letteratura (O&L) olasz irodalmi névadással foglalkozó társaság eddigi tevékenységét, amely hazai szintről indulva egyre inkább nyit a nemzetközi névkutatás felé.

Az írói névadásról szóló tanulmányok többsége egy-egy művet vagy szerzői munkásságot elemez. GUY ACHARD-BAYLE (175–192) Stevenson Dr. Jekyll és Mr. Hyde különös esete című regényében elemzi a tulajdonnevek használatát és váltakozását a doktor és alteregója megnevezésének szövegnyelvészeti és referenciális kérdésein keresztül. ALESSANDRA CATTANI (203–223) szintén a névadás kettősségét vizsgálja Leonyid Andejev A Sátán naplója című művében, rámutatva arra, hogy a szereplők nevei miként tükrözik a szerző

világszemléletének belső dualitását. VIRNA FAGIOLO (247–259) a *Dracula* név etimológiáját járja körül; felvetése szerint a név jelentése inkább 'a sárkány fia', mintsem 'ördög'. ROLANDAS KREGŽDYS (277–289) az óporosz mitológia *Patollo* nevének ad új etimológiai magyarázatot. A szerző amellett érvel, hogy a holtak istenének nevét Simon Grunau középkori porosz krónikás alkotta meg egy latin határozószó félreolvasásával. EWA KUBUSIAK (291–305) Sergiusz Piasecki 20. századi lengyel író regénytrilógiájának bűnözői álneveit elemzi a névadási motivációik alapján, rámutatva arra, hogyan reflektálnak ezek a nevek a 20. század eleji bűnözők nyelvhasználatára. AYOKUNMI O. OJEBODE (327–350) a joruba episztemológia tükrében tanulmányozza Femi Osofisan nigériai író Kolera Kolej című művének állatneveit, amelyekkel az író kifigurázza az afrikai politikai elit „állatias" viselkedését. PETR POŘÍZKA (351–379) Karel Čapek drámáinak annotált korpuszán keresztül mutatja be a kvantitatív irodalmi szövegelemzésben rejlő lehetőségeket. TETYANA ROSIQUE (381–393) egy Csehov-elbeszélés főszereplőinek elnevezésén keresztül figyeli meg, hogyan formálják a mű poétikáját a névválasztási mintázatok és a szövegkörnyezet kölcsönhatásai.

A tágabb értelemben vett írói névadással foglalkozó tanulmányok nem szépirodalmi, hanem egyéb kulturális és történeti szövegeket vizsgálnak. VALERIA DI CLEMENTE (225–246) egy 14. századi skót nyelvemléket, az Arbroath-i Nyilatkozatot mint névtörténeti forrást mutatja be, bizonyítva, hogy a levél alkalmas a középkori skót identitás, a névadási szokások és a családnevek kialakulásának vizsgálatára. CATERINA SARACCO (395–412) Leo Spitzer 1920-as munkája alapján tanulmányozza azokat a személyneveket, amelyeket az első világháborús olasz hadifoglyok használtak leveleikben az éhség és a böjt eufemizálására. DUODUO XU (413–429) öt reprezentatív vallási szimbólum nevének etimológiai és morfológiai elemzésével vizsgálja a tibeti nyelvi elemek beépülését a moszó nép dongba és daba vallásának hitvilágába. OLEKSANDRA KUZMENKO (307–326) a posztapokaliptikus amerikai helyszíneken játszódó Fallout 4 videójáték helyneveinek funkcióit vizsgálja, bemutatva a valós és fiktív névrendszerek közötti párhuzamokat és a helynevek interaktivitásban betöltött szerepét.

Öt tanulmány szól a márkanévkutatásról. RICHARD COATES cikke (433–448) azt mutatja be, hogyan tükrözte 1846–1954 között a brit mozdonyok névadási gyakorlata a kor társadalmi, kulturális és politikai értékeit. MÁRIA IMRICHOVÁ (449–462) szlovák üzletek nevét és egyéb kereskedelmi neveket vizsgál nyelvi, funkcionális és pragmatikai sajátosságaik fényében, különös tekintettel a jelentés és a motiváció kapcsolatára, összevetve őket a nemzetközi névadási mintákkal. NATÁLIA KOLENČÍKOVÁ (463–476) a Notino webáruház honlapján árult női parfümök névadási modelljeit és jelentésbeli mintázatait elemzi, kimutatva, hogy a nevekben általában a minőségre utaló, metaforikus és szimbolikus elemek uralkodnak. TEREZA SLAMĚNÍKOVÁ (477–500) megfigyeli, hogyan közvetítik a prágai kínai éttermek nevei a kínai kulturális értékeket a helyi közösség felé, például a többnyelvűség vagy a kínai eredetre utaló nyelvi elemek használatával. GALYNA ZYMOVETS (501–521) német, lengyel és ukrán utazási irodák neveit veti össze, többek között megvizsgálva a nevekben rejlő, országonként eltérő meggyőzési stratégiákat.

A konferenciakötetet két beszámoló zárja. TERHI AINIALA, EMILIA ALDRIN és BIRGIT EGGERT (525–539) egy 2018–2019 között folyó műhelymunka eredményeit mutatják be, amely az észak-európai szocioonomasztika új törekvéseit volt hivatott feltérképezni. A problémamegoldásra összpontosító nemzetközi együttműködés sikeresen jelölte ki az e régióban zajló névtani kutatások jövőbeli irányait. OLIVIU FELECAN és ALINA BUGHEȘIU

(541–557) az Onoma szerkesztési és adminisztrációs kihívásairól osztják meg a meglátásaikat. Az ICOS 2019 óta megjelenő folyóiratának céljai között szerepel a nemzetközi láthatóság növelése, valamint a tudományos névtani publikációk hálózatának kiterjesztése.

***

KOVÁCS-SIPOS BÍBOR KLÁRA
tudományos segédmunkatárs; ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpont, Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet, Nyelvhasználati és nyelvi tanácsadási kutatócsoport; Budapest
doktorandusz; ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola; Budapest
ORCID: https://orcid.org/0009-0004-0432-1749, e-mail: kovacs-sipos.bibor@nytud.elte.hu

A Magyar Nemzeti Helynévtár Program két sorozata

A Magyar Nemzeti Helynévtár és a Magyar Nemzeti Helynévtár Füzetek

1. 2022-ben indult el a Magyar Tudományos Akadémia által támogatott Magyar Nemzeti Helynévtár Program (MNHP) a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének koordinálásával. A program azt a célt tűzte ki maga elé, hogy összegyűjtse és közreadja a magyar nyelvterületen ma és egykor használatos helyneveket. A helynevek összegyűjtése és mindenki számára hozzáférhető formában való közzététele régi, évszázados célkitűzése a magyar tudományosságnak; a 19. századra megy vissza. Korábban mégis egyetlen alkalommal folyt csupán a teljes Kárpát-medencére kiterjedő helynévgyűjtés: 1864–1865-ben, PESTY FRIGYES kezdeményezésére. Ennek az anyagnak a kiadása – önálló sorozatban – szintén része az MNHP-nek (a sorozatról l. GULYÁS 2026). Mivel a helynevek száma többszörösen meghaladja a magyar közszók mennyiségét, tehát a teljes magyar helynévanyag milliós nagyságrendre rúg, összegyűjtése és közreadása hallatlanul idő- és munkaigényes feladat. A gyűjtőknek települések ezrein (minden magyarok lakta településen) adatközlők tízezreivel kell interjúkat készíteniük, és ezek anyagát feldolgozniuk. De hatalmas időigénye van a nyomtatott és a kéziratos forrásanyagok feldolgozásának is. (A Magyar Nemzeti Helynévtár Programról bővebben l. pl. HOFFMANN 2021, 2022.)

A program első négy éve a szervezeti felépítés kialakítása volt. Ez idő alatt a kutatói bázis kialakítása és a kutatómunka szakmai alapjainak létrehozása történt meg. Mivel a program igen kiterjedt térséget fog át, a munkába minél több intézményt igyekeztek bevonni (ez idáig 24 intézmény csatlakozott). Ezek a magyarságtudományi tárgyakat oktató Kárpát-medencei egyetemek, többnyire magyar nyelvészeti képzést folytató egyetemi tanszékek, ahol megszervezik a leendő gyűjtők számára a helynévgyűjtéssel kapcsolatos szakmai képzést, ami az elkészült anyagok megfelelő (szakmailag megbízható) és egységes színvonalához elengedhetetlen.[1] E kutatóhálózatot a programba bekapcsolódó tudományos

[1] A módszertan egységességét főleg az online kézikönyvek, tananyagok segítik, de nagy szerepe van ebben az MNHP honlapján közzétett számos segédletnek, útmutatónak is.